

УДК 654. 87. 654

**ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ СЦЕНІЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
В СИСТЕМУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

Лариса ГАЙДАЙ (*Кіровоград*)

Постановка проблеми. Проблема професійного становлення особистості фахівця, саморозвитку її художньо-педагогічної культури поєднує у собі

формування світоглядних позицій засобами мистецтва і визначення та усвідомлення його ролі у розвитку художньо-естетичної культури особистості, інтеграції фахової мистецької та

психолого-педагогічної професійної підготовки, організації неперервної освіти та самовдосконалення, праксеологічну, рефлексивну та інформаційну озброєність майбутнього фахівця. Названі складові детермінують розвиток професійної культури і забезпечують професійне становлення, яке інтегрує в собі мистецьку та педагогічну освіту [1, с. 260].

Розвиток сценічно-виконавської культури майбутніх вчителів музичного мистецтва вважається одним з актуальних питань, яке намагаються вирішити викладачі музично-педагогічних та мистецьких факультетів педагогічних університетів. Яким же чином можливо вдосконалити процес розвитку сценічно-виконавської культури студентів та допомогти їм успішно пройти всі стадії складного, багаторівневого, комплексного процесу професійного становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва – від студента до соціально зрілого фахівця (вчителя, керівника гуртка, студії, художнього колективу)? Розробка та апробація інноваційних методів навчання у сфері музичного мистецтва сприятиме повноцінному засвоєнню і практичному використанню системи знань, умінь та навичок, які засвоює студент-музикант під час навчання у вищому навчальному закладі.

Аналіз досліджень і публікацій. З огляду на дану проблему нами здійснено її теоретичне осмислення і з'ясовано, що видатні науковці минулого і сьогодення концентрували свою увагу на успішній професійній діяльності особистості в залежності від її природних нахилів, здібностей і вмінь (Я. А. Коменський, А. Д. Дістервег, Г. С. Сковорода, О. В. Духнович); оволодінні педагогічними вміннями та технікою (Й. Ф. Герберт, І. Г. Песталоцці, А. С. Макаренко); поєднанні педагогічних здібностей, професіоналізму і педагогічній майстерності (К. Д. Ушинський, С. Т. Шацький, В. О. Сухомлинський); на теоретичних основах формування особистості вчителя в процесі професійної підготовки (Ф. Гоноболін, М. Кухарев, Н. Кузьміна та інші); шляхах удосконалення навчально-виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах (Г. Пономарьова, В. Тюріна та ін.), особливостях професійної підготовки та діяльності вчителя (А. Алексюк, Н. Андрієвська, О. Апраксина, Н. Ничкало, О. Пехота, Т. Сущенко та ін.).

Педагогічні умови вдосконалення виконавської майстерності майбутнього педагога-музиканта досліджували Н. Андрійчук та Н. Самохіна, процес формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі

колективного музикування В. Федоришин, вокально-виконавську підготовку студентів – Л. Дерев'янка, диригентсько-хорову – А. Козир, Т. Пляченко. Сценічна культура у педагогічному просторі – предмет дослідження Р. Валькевич, напрями формування музично-виконавської компетентності розробляє О. Горбенко.

Грунтуючись на аналізі науково-педагогічних джерел, сценічно-виконавська культура майбутніх вчителів музичного мистецтва трактується нами як результат апробації сукупності форм, методів, педагогічних прийомів, направлених на її розвиток у процесі практичної діяльності (тренувальні вправи, репетиційний процес, концертна діяльність).

Метою статті є з'ясування можливостей вищої школи у напрямку запровадження досвіду розвитку сценічно-виконавської культури майбутніх вчителів музичного мистецтва, розробка і апробація інноваційних методів навчання у сфері музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво, будучи найстарішою формою соціалізації, найпершим інструментом переведення підсвідомих образів у форми, зрозумілі іншим людям, є джерелом духовної культури особистості, її творчих здібностей перетворювального відношення до себе, оскільки зміст мистецтва є проявом внутрішнього світу людини [2, с. 41].

Останнім часом питанням виконавської майстерності приділяється надзвичайно велика увага в сучасній музичній педагогіці, естетиці виконавського мистецтва.

У теорії (естетика і мистецтвознавство) виконавська діяльність постає як динамічна система, складовими якої є композиторська творчість, творчість інтерпретатора та слухачка «співтворчість». Аналіз наукової літератури виявив наявність різноманітних підходів до визначення сутності виконавського мистецтва та його окремих характеристик. Так, на думку М. Кагана, виконавство є «...повноцінним видом художньої творчості, поряд з діяльністю композитора, «драматурга» [3].

У вітчизняній педагогіці одним з перших виконавську майстерність як теорію формування виокремив і конкретизував М. Давидов. На його думку, «виконавська майстерність є вільним володінням інструментом і собою, емоційно яскраве, артистичне, співтворче, технічно досконале втілення музичного твору в реальному звучанні» [4].

При розробці педагогічних умов, які сприятимуть підвищенню ефективності процесу розвитку сценічно-виконавської

культури майбутніх вчителів музичного мистецтва в контексті наукових підходів до запровадження інноваційних методів навчання у системі вищої педагогічної освіти, ми керувалися гіпотезою про те, що слід обнови́ти й удосконалити малоефективні музичні вправи та застарілий репертуар, актуалізувати й систематизувати процес організації самостійної роботи студентів. З цією метою нами було створено навчальну програму «Режисура видовищних заходів», яка корегує усі недоліки і є ефективною в ході запровадження інноваційних методів навчання у системі вищої педагогічної освіти а також стимулює активну концертну діяльність студентів, адже лише при цьому виді діяльності уможливлено́ся розвиток виконавських, інтелектуально-пізнавальних, ціннісно-орієнтаційних та практичних якостей майбутніх педагогів-музикантів.

Новий підхід до організації навчального процесу вимагає конкретизації мети, перегляду завдань змісту, методів навчання, створення науково обґрунтованої системи підготовки кваліфікованого учителя, здатного до творчої професійної самореалізації. Кульмінацією навчально-виховної діяльності хор-студії «Акваторія» є публічний виступ – концертне виконавство як показник проведеної роботи, що коригує виконання, розширює кругозір, формує суспільну активність та дозволяє побачити результат роботи. Відомо, що в концертному виступі максимально мобілізується увага і концентрація творчих сил для виявлення того, що було набуто під час репетиційної роботи на заняттях та вдома. Професор Вільсон, характеризуючи публічний виступ, звертає увагу на загострення нервово-психічних процесів, напруження душевних сил людини, яка виступає привселюдно і, як наслідок, вона відкриває в собі такі речі у виконавстві, про які у звичних умовах і не здогадувалась. «Сцена вчить – важко, жорстоко і нещадно, – і кращого вчителя годі собі уявити. Вона дарує прозріння» [5, с. 13].

Ці обставини стали визначальними в процесі визначення педагогічних умов, що сприяють розвитку сценічно-виконавської культури майбутніх вчителів музичного мистецтва: посилення ефективності навчально-виховного процесу за рахунок удосконалення існуючої навчальної програми, активізація концертної діяльності майбутніх педагогів-музикантів у рамках занять хор-студії, підвищення рівня професійної майстерності, самоосвіти та самовиховання майбутніх учителів музичного мистецтва.

З метою реалізації вищезгаданих педагогічних умов нами розроблено курс навчальної дисципліни «Режисура видовищних

заходів» для студентів стаціонарної форми навчання, який розрахований на 8 годин лекційних та 20 практичних занять та 53 години для самостійної роботи і вивчається в 10 семестрі. Форма звітності – залік. Навчальна дисципліна «Режисура видовищних заходів» логічно завершує підготовку вчителя музичного мистецтва в 10 семестрі на V курсі і є результатом тривалої та кропіткої роботи студентів музичного та хореографічного відділень, які протягом 10 семестрів були учасниками різноманітних творчих колективів (вокальних, хорових, хореографічних) та спробували себе як сольні виконавці (вокалісти чи інструменталісти). Під час навчання мали змогу як і самі виступати на сцені, так і спостерігати режисерський труд з боку глядача або учасника. Режисура масових театралізованих видовищ сформувалася і завоювала міцні позиції в естрадному мистецтві. Режисер, працюючи над постановкою концерту або заходу, повинен ставити перед колективом конкретні практичні завдання, на основі яких нами сформульовано мету і завдання курсу навчальної дисципліни «Режисура видовищних заходів»:

- відбір та підготовка номерів художньої самодіяльності;
- послідовність номерів художньої самодіяльності з метою підтримання зацікавленості та активного сприйняття глядачем);
- пошук зв'язків між окремими способами конферування та оголошення номерів;
- пошук режисерського вирішення початку й закінчення кожного номера і відділення;
- вирішення питань оформлення сцени, пошиття чи підбору костюмів, світла та інших організаційних питань;
- організація своєчасного виходу на сцену чи майданчик виконавців та виконавських колективів;
- організація репетиційного процесу.

Вищесказане вказує на те, що режисер масових видовищ повинен уміти працювати над номером самостійно, а також сприяти творчому процесу балетмейстера, диригента, хормейстера, постановника акробатичних номерів, художника та інших учасників творчого процесу у режисерському вирішенні та постановці концертного номера. Іншими словами, режисер повинен визначити драматургію, стиль, жанр, напрям театралізованого видовища і надати допомогу у здійсненні його постановки.

Режисер театралізованих видовищ повинен досконало володіти мистецтвом монтажу щоб важливо зберегти у монтажі єдність стилю і прийому, незважаючи на

жанрову розманітність репертуару й амплуа виконавців. Це стосується й пластичного та художньо-образотворчого вирішення вистави і мізансценування, музичної та світлової партитур, інших елементів спектаклю. Чим виразнішою є монтажно-композиційна майстерність режисера, тим ціліснішим у творчому відношенні є все видовище. Тому режисер-постановник повинен володіти рядом якостей, нахилів і здібностей, які дозволять йому успішно вирішувати вищезазначені мети й завдання:

- Усвідомлення художньо-творчих завдань, поставлених замовником перед режисером-постановником.

- Визначення масштабів видовища і місця його проведення, уточнення технічних можливостей сценічних майданчиків (як основних, так і репетиційних), можливостей комунікацій, уточнення складу артистів, художніх колективів, їх кількості.

- Спілкування із замовником – режисер-постановник пропонує кілька варіантів режисерського вирішення, після прийняття одного із них документально викладається режисерський задум за підписом двох сторін.

- Робота над сценарним планом і літературним сценарієм театралізованого видовища.

- Складання сценарного плану театралізованого видовища на основі загального уявлення про його характер. Підбір літературного, документального, музичного та інших матеріалів, освітлювальної і звукової апаратури, музичних інструментів, верстатів для хору, одягу.

- Написання сценарію театралізованого видовища як основного постановочного документа.

- Створення режисерсько-постановочної та адміністративно-постановочної груп театралізованого видовища – визначення кількості людей, зайнятих у його підготовці та проведенні.

- Робота над постановочним планом театралізованого видовища.

- Робота з постановочною групою (художником, композитором, диригентом, хормейстером, балетмейстером, режисером спортивних, акробатичних та інших оригінальних трюків).

Висновки. Розкриваючи особливості процесу розвитку сценічно-виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва питання в контексті наукових підходів до запровадження інноваційних методів навчання у системі вищої педагогічної освіти, ми намагалися модернізувати навчальні плани підготовки бакалаврів шляхом оптимізації ряду методичних і практичних

дисциплін, які забезпечують ефективність процесу підготовки майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими вокальними, хоровими та вокально-інструментальними колективами; розробити програму підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу, який забезпечує процес формування сценічно-виконавської культури підготовку майбутніх учителів музики, відповідно до теоретико-методичних положень нашого дослідження.

Отже, розвиток сценічно-виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва та їх професійної майстерності забезпечують професійне становлення, яке інтегрує в собі мистецьку та педагогічну освіту.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективними вбачаються дослідження процесу розвитку сценічно-виконавської культури майбутніх учителів музичного мистецтва питання в контексті наукових підходів до запровадження інноваційних методів навчання у системі вищої педагогічної освіти (зокрема методів дистанційного навчання) з метою підвищення загального світогляду та мистецької компетентності майбутнього вчителя музики, здатного в найкоротші терміни адаптуватися й показати результати своїх творчих пошуків.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Костіна Л. М. Зміст професійної діяльності вчителя музики [Текст] / Л. М. Костіна // С. Рахманінов: на зламі століть (вип. 5): Збірка матеріалів Міжнародного симпозиуму «С. Рахманінов: на зламі століть» – Харків, СПДФО, 2008. – 496 с. ISBN 978-966-372-220-7.
2. Растрігіна А. М. Самореалізація на уроках музики як засіб становлення внутрішньої свободи особистості школяра / А. М. Растрігіна // Наукові записки Ніжинського держ. педагогічного ун-ту. – №2. – 2005. – С. 41–43.
3. Каган М. С. Морфология искусства: историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств / М. С. Каган. – Л.: Искусство, 1970. – 348 с.
4. Давыдов Н. А. Теоретические основы формирования исполнительского мастерства баяниста: Автореф. дис. ... д-ра искусствоведения: спец. 17.00.02 / Н. А. Давыдов. – К., 1990. – С. 29.
5. Цыпин Г. Профессор Вильсон утверждает / Г. Цыпин // Музыкальная жизнь. – 1992. – № 7 – 8. – С. 12–15.
6. Професійна освіта: словник / укл. С. У. Гончаренко; за ред. Н. Г. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
7. Професійне становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За загальною редакцією І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гайдай Лариса Володимирівна – старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін та методики музичного виховання Кіровоградського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія: Педагогічні науки

Випуск 139

державного педагогічного університету імені
Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: професійна освіта,
інноваційні методи навчання, сценічно-виконавська
культура.